

Иван Вазов

Службогонци

Станчо Квасников на гости у министъра

Комедия в две действия

Действуващи лица:

Никола Балтов, министър

Аничка, дъщеря му

Баба Дона, Балтова майка

Станчо Квасников, роднина на Балтова; старец с лице здраво, червендалесто; облечен във френски шаячеви дрехи

Жеко Хоров, младеж, наконтен и лекомислен

Какавидов, дребен човечец, дрипаво облечен

Боздугански, човек на средна възраст, с големи мустаци, завехтял. Пернат

Г-жа Терзийска, хубавелка, модно облечена жена

Чалканов, депутат

Драмков, вестникар

Стоянка, слугиня, вакарелка, у Балтови

Илия, бивши вестовой

Разсилен

Действието става в София.

Януари 1900

Действие първо

Кабинетът на Балтова. Писалищен стол с книжа отгоре и цветарник. Канapé отляво; кресла, огледало; отляво и дясно врати; прозорец в дъното. Телефонен апарат до него. Баба Дона сели на канapéто и плете, Стоянка права.

Явление 1

Баба Дона и Стоянка.

Баба Дона. Забравяш мари, Стоянке, забравяш много: къде ти е умът? Казвам ти: заключвай портите — ти ги оставяш като хан да зеят; пратим те на пазар да купиш овнешко месо, а ти купиш шаран и казваш, че и то било месо. Какво, гемии ли имаш на морето, та умът ти не стои в главата?

Стоянка. Ами прости сме, госпожо. Аз да имах повече ум, щях да стана майорка.

Баба Дона. Имаш ти, ама за дяволии. Кой е тоя вестовой, дето та иде често на гости?

Стоянка. Вестовоят на капитан Шийкова. Днес го уволниха.

Баба Дона. Защо иде?

Стоянка (*срамежливо*). Тъй...

Баба Дона (*усмихнато*). Да не би да се вземете?

Стоянка. Не, иска ми служба.

Баба Дона. Дай му. Каква служба?

Стоянка. Разсилен. Госпожо, помоли и ти господаря.

Баба Дона. Та аз само това правя я! Господарят ти няма мира от просители ни в министерството, ни у дома. Всичко гракнало за служба. А сърцето му милостиво. Кой се кашли там? Пак си оставила отворено. (*Влиза Какавидов отдясно.*)

Явление 2

Горните и Какавидов.

Какавидов (*кланя се*). Добрутро, почитаема госпожо! (*Подава си ръката.*)

Баба Дона. Дал бог добро, господине. (*Ръкува се.*) Кой сте, ваша милост?

Какавидов. Кой? Аз ли?

Баба Дона. Да.

Какавидов (*ухилено*). Вий ме познавате, госпожо.

Баба Дона. Отде ви познавам?

Какавидов. Тая пролет се видяхме в Княжево.

Баба Дона. Тъй ли?

Какавидов. Вий вървахте в кола из шосето край вадата, а пък аз минувах мостчето и се подхлъзнах и паднах във водата. А вие се изсмяхте и рекохте: „Тоя пък направи баня!“
Тогава аз ви са поклоних. Помните ли?

Баба Дона (*усмихнато*). Не помня. Вий кой бяхте?

Какавидов. Кой, аз ли?

Баба Дона. Да, вий.

Какавидов. Какавидов. Извинете... Пет дечица, госпожо, а жена ми е вече в трудно положение и едно скоро ще се осъществи.

Баба Дона. Как?

Какавидов. На път е тоест. Прощавайте. (*Стоянка се смее.*) С него ставаме осем гърла. А аз — тъй ме видиш: празен. При нашето учение няма да идем да копаем я... Госпожо, помолете господин министъра! Вий баща, вий майка. (*Искай целуне ръка.*)

Баба Дона (*отдръпва си ръката*). Недей, недей, добре. Ти познаваш ли се със сина ми?

Какавидов. Кой, аз ли? Как не? Познаваме се от Калково още. Когато минаха министрите оттам, аз ги посрещнах в селото и им държах слово.

Баба Дона. Ваша милост е оратор?

Какавидов. Дал ми господ дарец. Тогава ме уволниха. (*Стоянка излиза.*)

Баба Дона. Ха, вий там служехте?

Какавидов. Учител и псалт. Сега, видите? Гладувам. Тъй е писано: достойните хора да теглят.

Баба Дона. Каква служба искате?

Какавидов. Митничарят в Харманлий бере душа.

Баба Дона. Господ да си има милост за него. Роднина ли ви е?

Какавидов. Не е роднина.

Баба Дона. А вие каква служба искате?

Какавидов. Неговото място.

Баба Дона. Тъй ли? Че отбирате ли от тая работа?

Какавидов. Човек се учи, госпожо. Мечката е мечка, па и тя... Работата е да не стоим празни.

Баба Дона *(става)*. Добре. Ще поговоря на сина си.

Какавидов. Славна госпожо, станете ми спасител! Станете ми баща! *(Иска да ѝ целуне ръката.)*

Баба Дона. Добре, добре.

Какавидов. Благодарим. *(Покланя се и излиза.)*

Баба Дона *(сама)*. Това нещо няма край. Никола се е уплашил от просители. Па все при мене идат най-напред. Завчера думаше: „Искам да бягам някъде! Искам да зарежа!“

Явление 3

Баба Дона, Аничка, после Стоянка.

Аничка. Бабо, отивам у госпожа Шийкова, има журфикс днес. *(Взима си цветете из цветарника.)* Мама се отказа да дойде, че е неразположена. Няма ли да дойдеш?

Баба Дона *(усмихната)*. Сега пък на мода журфиски.

Аничка *(усмихната)*. Журфикс, а не журфиск.

Баба Дона. На старо време и аз се поевропейчих. Снощи ме пък водихте на танцувалната вечеринка. Кой беше оня младеж, с когото се въртахте толкова?

Аничка. На валса ли?

Баба Дона. На валса и на всичките игри.

Аничка. Господин Хоров.

Баба Дона. Много се сприятелихте?

Аничка. Да, симпатичен момък. *(Влиза Стоянка отдясно.)*

Стоянка *(на баба Дона).* Госпожо, дойде гост и влезе в стаята ти.

Баба Дона. Право в моята стая? Кой е той?

Стоянка. Не знам. Изглежда вълкашен.

Баба Дона. Кой ще бъде? *(Излиза отдясно.)*

Аничка *(на себе си, като си бодва цвете на гърдите).* И на баба е обърнал вниманието. Мустачета... хубав... маниери светски, симпатичен... Но аз да вървя. *(На Стоянка.)* Каква картичка държиш?

Стоянка. Един млад господар я даде. *(Подава я.)*

Аничка *(гледа картичката.)* Ах, господин Хоров! Покани го. *(Стоянка излиза.)* Сякаш вече не съм равнодушна... И защо го поканих, като тате е зает? *(Поправя се. Хоров влиза.)*

Явление 4

Аничка и Хоров.

Хоров *(кланя се приветливо.)* Аз може би ви обезпокоих?

Аничка *(подава му ръка).* Никак, никак. Седнете, моля. *(Показва му стол.)*

Хоров. Благодаря. *(Сядат.)*

Аничка. Вие за тате?

Хоров. По-напред за вас. Аз се счетох длъжен да ви поднеса почитанията си и съм признателен на щастливия случай... Как сте? Трябва да сте уморени от снощи?

Аничка. Никак, господин Хоров. Танците, напротив, ме освежават. Само мама се чувства поуморена днес.

Хоров. Да, вечеринката излезе прекрасна. Общество, тоалети блестящи... А вие, позволете, бяхте... *charmante!*

Аничка (*усмихнато*). Вие всякога имате богат запас от комплименти. Вий познавате душата на нашия беден и слаб пол.

Хоров. Нито беден, нито слаб. Жената днес — това е вселената. Тя дава украшение и сила на живота. Какво е човечеството без жената? Труп без душа. Разбира се, аз разбирам хубавите: грозните за мен не съществуват.

Аничка (*усмихната*). Вий сте жестоки... Казвахте, швейцарките не са красиви?

Хоров. Аз и не гледах на тях. В замяна на това аз се възхищавах на други хубавици, в тях бях влюбен.

Аничка. Чужденки?

Хоров. Тамошни. Горди, непристъпни. (*Усмихва се знаменателно.*) Но за мене бяха пристъпни всичките.

Аничка (*учудена*). Да?

Хоров. Алпите! В тях бях влюбен.

Аничка (*смее се*). Ах! Алпите? А аз помислих... Каква прелест!... Вие сте поет тогава?

Хоров (*кланя се*). Имам суетността да се мисля такъв.

Аничка. Вий сте печатали стихове?

Хоров. Да, в илюстрацията Светлина.

Аничка. А как не съм срещала вашето име?

Хоров. Пишех под псевдоним: Барон де Бюрг.

Аничка (*усмихнато*). А, понеже сте от Бургас... Вие по литературата свършихте?

Хоров (*мръщи се*). Не, земеделческо училище... Свърших, тъй да се каже, против волята си. Такава само стипендия имаше свободна. Па и тате упорствуваше: имаме чифлик... Но про-заическите занятия са чужди на моята душа, вие разбирате. После и провинцията — ужас! Само в столицата се диша човешки. А от снощи чувствавам, че тя ме приковава с магическа сила.

Аничка (*посмутена*). Ако бъдете любезни да ми прочетете нещо?

Хоров. С най-голямо удоволствие. Желаете? Една елегия, посветена на mademoiselle Rose-Adéline de Noireville.

Аничка. Коя е тя?

Хоров. Сестра на един конт, роднина на президента Карно. От аристократическия свят. Запознахме се с нея на връх Монблан.

Аничка. Моля, господин Хоров, прочетете.

Хоров (*става и вади ръкописа*). Имайте предвид, че това е просто фантазия... (*Чете с декламация.*)

Каква ти подлост? О, душата ми ридай,

битъето ми убива, нямам сила вече.

Какво в сърце ми има? Що? Ни дума рече.

Мълчи, кървй се бясно, чезне и не трай.

А ази нищо не сторих досега.

С децата дете бях в полето и в лесът,

не смятах нищо и на нищичко весът:

не спекулирах в глад ил' в студ, или пък в жега.

И Алпи — мрачни! Черно, черно ми навред!

И ти, що любех, в стадия ме хвърли черна,

и сецам трансформация безмерна...

Една усмивка дай ми, кат звезда напред!

Аничка (*усмихнато*). Хубавичко.

Хоров. Може да ви се види малко тъмно?

Аничка. Да, малко тъмничко, тоест до трансформацията, а после вече е ясно. Но аз не съм компетентна.

Хоров. Само дълбокото е тъмно. А истинската поезия трябва да бъде малко тъмна. Но аз злоупотребих с вашето великодушие и ви задържах. Но това беше plus fort que moi. *(Става.)*

Аничка. Извинете, никак. *(Става.)*

Хоров. Когато един човек дотегне другиму, това е дебелацина; и когато този друг е едно очарователно същество — то е престъпление. А с господин баща си говорихте ли?

Аничка. Да, да, и той пожела да ви види... За жалост, е занят сега. Заповядайте по единайсет часа.

Хоров. Благодаря, благодаря! Mille merci, до свиждане... *(Целува ѝ ръка и излиза.)*

Аничка *(сама)*. Каква светкост! Колко симпатичен! Наистина, жалко ще бъде такъв образован младеж да се зарови в някой чифлик по селата. *(Мисли малко.)* Но тая мадмуазел де Ноарвил?... Дали е много хубава?... Ах, боже, аз се забави? *(Излиза отдясно. Балтов влиза отляво.)*

Явление 5

Балтов.

Балтов *(извързва се към вратата)*. Стоянке, кажи на останалите да ме чакат в министерството и заключи вратята не пускайте вече. *(Сяда.)* Решително, аз съм обезкуражен. Просители, просители, наводнение! Една полуда. Цяла България сякаш се е спуснала за служби. Нито вкъщи имам ш нито в министерството мога да работя. Става несносна тиранията на положението ми. Да не беше малодушие, щях откажа още първата неделя. Докторът ми не позволява да изляза извън; но и тука съм в обсада. *(Влиза Квасников с запалена цигара в ръка.)*

Явление 6

Балтов и Квасников.

Квасников. Помози бог, Николчо.

Балтов *(става)*. О, дядо Станчо, добре дошъл! От много години не бяхме се виждали! *(Ръкува се.)* Седнете. *(Посочва му стол.)*

Квасников. Добре заварил, Николчо. Дойдох да повидя Софията, па рекох и вас да обиколя, роднина сме: ще ме пита бабата за вази. Побъбрахме си вътре и с кака Дона. *(Сяда и си туря шапката на масата.)*

Балтов *(сяда)*. Как си със здравето?

Квасников *(шеговито)*. Видиш ме, жълт съм като керемидата във вода. Много ти здраве. *(Сериозно.)* Какви са тия хора долу? И в коридора, и на улицата.

Балтов *(натъртено)*. Кандидати за държавната трапеза, просители за служба.

Квасников. Та тъй разваляте нашите българи я! Нека работят, джанъм!

Балтов. Ела, та им кажи. Чакат все на улицата, трупат се в коридорите на министерството, пълнят двора ми, мяркат се пред трапезата ми, кога обядвам. Нямам мирен залък. Това е само у мене, представи си какво е и другаде! Обаждат се никога неподозирани роднини и роднини на роднините им, откриват се безчислени приятели, от които за пръв път узнавам за някакви някъде техни услуги, на мене или на баща ми, или на дядо ми. Препоръки, картички от депутати, които обещавали служби при изборите, ваят, по грамади всеки ден събирам. А сега, откак временно управлявам още две министерства — то е ужас.

Квасников *(пуши)*. Мързеливи години, никой не ще да работи. На, и моят чапкънин Пенчо...

Балтов *(пресича го)*. Наплашил съм се и в улицата, когато вървя. Има един Какавидов: завчера на Дондуков булевард ме нападна с един рояк деца, разписаха се, задърпаха ми полите. Баща им ги учеше и насъскваше така... На, там в двора има един Зурлов. Знам го берберин. Иде за служба горски стражар или пък економ в пансиона при девическата гимназия. Защо? Че бръснал някога баща ми. Друг пък — един бакалин, понеже се подслоних веднъж в дюкяна му, че липна дъжд, вече ме не оставя на мира, станах му длъжен; иска да затваря дюкяна, да стане чиновник. Там пък друг, селянин, мой избирател. Напуснал нивата, иска разсилен... Абе защо бе, бай Стойчо? „Аз, каже, знам писмо.“ Изгубиха се у нас, дядо Станчо, старите добродетели. Освободихме се, ама се и разпасахме. Бягаме от работа. Работят и богатееят у нас чужденците, а ние ставаме службаши, докато достигнем да им станем слуги... Цял ден такива ми са гостите: все службогонци. Ти си може би първият, който ми идеш на гости не с тая цел.

Квасников (*пуши силно*). Сакън, аз дойдох само за любов, Балтов. И благодаря ти. (*Стиска му ръката*). А вие как се поминувате в Харманлий?

Квасников. Ех, тъй. Гледаме си там нивиците и лозята, храним бубици, търговийка правим, сбираме двата края... Ами остаряхме... (*Влиза баба Дона.*)

Явление 7

Горните, Баба Дона, после Стоянка.

Квасников. Ела, како Доне. Какво те бяха загракали ония жени в стаята?

Баба Дона (*усмихната*). Ами не знайте ли? Защо съм майка на министър?

Квасников. Тъй, тъй, както света Богородица и пред Исуса Христа: риджаджийка...

Баба Дона. Дойде и госпожа Терзийска да моли нещо.

Балтов. Мамо, недей вече!... Ти все ги обнадеждюваш, а аз имам главоболие.

Баба Дона. Има човеци, дето не можеш да ги върнеш без една блага дума барем.

Квасников. То се знае. Една блага дума на министъра държи влага шест месеца.

Баба Дона. На, одеде тук плака и други един.

Балтов. Кой?

Баба Дона. Какавидов.

Балтов. Тоя ужасен Какавидов!

Баба Дона. Дай му пък служба.

Балтов. Не можа. Тоя глупец ни сконфузи по един без образен начин. Той не за учител, а за училищен метач не го бива.

Баба Дона. Че какво е сгрешил?

Балтов. Кога отивахме за Самоков, аз и други министри, и минавахме през село Калково, той ни посрещна със селяните и с учениците си, държа ни слово и ни нарече „шестокрили серафими“!...

Баба Дона (*подсмива се*). Ех, попрехвалил ви е малко.

Квасников. И аз мисля, че шестокрили серафими не е докачително. Нали и в черквата го пеят: „Ангели херувими, иже без сравнения серафими“? И аз понякога държа страна.

Балтов. Чакайте. Нарече ни после „славни народни пирати“!

Квасников. А! Последнето е лошо. Какво значи то?

Балтов. „Пирати“ значи морски разбойници.

Квасников. А! Тука му се пада въже.

Баба Дона. Той, горкият, ще отбира от тия политически думи, колкото и баба му Дона. Той ми се видя простицък.

Балтов. За да се отърва, издействувах му работа в Джояновата тютюнева фабрика със седемдесет лева заплата... Не ще! Не щял да посрамява учението си! Дядо Станчо, извини ла прочета тия писма. *(Вади из пазвата си писма и ги чете.)*

Баба Дона. Станчо, слисаха ме ония, та забравих да те питам за децата.

Квасников. Добре са, како Доне. Най-големият, Тодор, е офицерин. Стефанчо е мировий; Кръстьо — тъй... Пенчо таз година свърши занаятчийско училище.

Баба Дона. Ами Николчо? Нали той беше петият?

Квасников. Николчо е даскал — не знам какъв даскал е: все бягаше от школото и котките бесеше... Не оставяше котка в махалата... А пък Димо е писар при началника в Сливен. Ама така лошо пише, како Доне, щото, когато чета негово писмо, турям си краката в студена вода. *(Балтов се изсмива.)* На Аврамча му изработихме в богословското училище, ще го направим владика. Има глас херувимски: като писне, сто зурли заглушава.

Баба Дона. Хубаво, вие сте и от попски род.

Квасников. Тъй, та и на чича поп Аврама го кръстихме. Ама какъв поп ще стане, не знам. Дойде си през ваканцията: цял Гарибалди. Пее Ботевите „православни скотове“, съдра на майка си щамбата от свети Ивана Рилски. Късо — в пъкъла ще води всинца ни.

Баба Дона. Глупави.

Квасников. А Павли е телеграфист.

Баба Дона. И той на работа? Имаш си помощници.

Квасников. Върбова огрявка.

Баба Дона. Ех, аз тях ги още не зная. Да ти ги поживи господ.

Квасников. А осмият — Скобелчо — е в четвърто отделение. Умът му реже като бръснач. Тая година ще изкласи.

Баба Дона. Какво рече?

Квасников. Ще изкласи, санким ще мине в първия клас. А Марийчето и Кунка по ризи ходят, из барите цапат като патарочета.

Баба Дона (*усмихната*). А! Имате и моми?

Квасников. Само двенки. Ама като гургувички. Кунка е пък много мурафетлийка: каквато дрипа намери, прави си кукла.

Баба Дона. У, честит баща!

Квасников. Закачи ми глава чеснов лук, да не урочасам. А Асенчо — той е като лешник.

Баба Дона. Ух-ух-ух! То се наспорило!

Квасников. Господ, когато дава, не пита чий си син... А, пък Крумчо...

Балтов (*оставя писмата, засмян*). Още ли има, дядо Станчо?

Баба Дона (*усмихната*). Чакай, сега захващат царетата.

Квасников. Подир Крумча иде още едно, изтърсакът. Ама го не знам още капитан ли ще бъде, или госпожица... Какво се смейте? Ние там в провинцията друга работа нямаме, с това се залисваме. Из улиците вървиш и деца от камънето повече. (*Влиза Стоянка.*)

Явление 8

Горните и Стоянка.

Стоянка (*на Балтова*). Един господин даде това. (*Подава му картичка.*)

Балтов (*гледа картичката и се мръщи*). Отде е влязъл тоз? Нали ти казах да не пуцаш?

Стоянка. Вратата е заключена, но този се промъкнал през задния стобор, през една отпрана дъска.

Балтов. Кажи му, че ме няма.

Стоянка. Баба Гана му обадила, че си тука.

Балтов (*сърдито*). Нали предаде заповедта ми на готвачката да казва, че ме няма?

Стоянка. Казах й. Но тя не смеела да излъже, че говяла, да се причести.

Балтов (*сърдит, става*). Чорт!... Тоз господин ме е задрънкал за служба, няма избава...

Квасников. Какъв е той?

Балтов. Един халосник и развейпрах. Представи ми се по едно време за поборник, за опълченец. Но документите му излязоха лъжливи... Той бил само пожарникар в Букурещ през Руско-турската война. Но в ума му се е втълпило, че е проливал кръв за България, и навред се оплаква, че отечеството не го награждавало за заслугите му. Преди месец извади револвер в министерството да се убие пред мене. „Дето, каже, ще мра от глад, по-добре е да умра от куршум, честно!...“

Квасников. Бре! И уби ли се?

Балтов. Дадох му пет лева и той се съгласи да се не убива.

Баба Дона. Кой е той?

Балтов (*гледа картичката*). Някой си Страхил Божидарович Боздугански.

Квасников. Страшни имена.

Баба Дона. Сега пак иде!

Квасников. Пращай ги да работят!

Балтов (*усмихнато*). Смея ли? Само един път се осмелих да кажа на един терзия това. И той извади револвера.

Квасников. Да се убий?

Балтов. Не, насочи го в гърдите ми.

Квасников (*кръсти се*). Да пази бог! Всякакъв свят има тука. Е, окайвам те, Никола. Слушай, едно зло куче що не пуснеш в двора?

Балтов (*на Стоянка*). Разсилният върна ли се? Отпрати оногова да дойде утре в министерството... Слушай! Отвори си хубаво ушите: днес не приемам. Никого няма да пуснете.

Стойнка. Бива.

Балтов. Казвай, че ме няма вкъщи.

Стойнка. Ама те не вярват.

Балтов. Отговаряй, че ме няма в София, че съм тръгнал за Пловдив, за Америка, за Божигроб!

Стойнка (*изсмяна*). Те са дяволи, няма да повярват.

Балтов (*нетърпеливо*). Тогава кажи им, че съм болен, че съм умрял, че са ме закопали в Орландовци.

Стойнка (*засмива се*). Ами като не си умрял?

Квасников (*на Стоянка*). Ти много не бърби, слушай какво те учат. Па кога ще се комка Гана? (*Стойнка излиза. Към Балтова.*) Аз довечера ще си бягам... Ами една думица, Николчо...

Баба Дона. Че постой още в София.

Квасников. Тегли ме към нас, како Доне. Тука ми е чуждо. Нали го рекли? „Дето се окучило, там се научило.“ Ха, чакай, дохожда ли Поликсена наша? Тя е тука.

Баба Дона. Тук ли е? Не е дохождала.

Квасников. Иде да моли да я направят учителка. Ама каква учителка? Ще плаши децата... Тя по-добре да се ожени... Остана стара мома.

Баба Дона. Кой ще я вземе?

Квасников. Абе никой няма да я вземе тъй... Хем дърта, хем гола, хем грозна. Господ не я надарил с хубостчица: дундеста като каче, едното око черно, другото сиво, па и кривоока: тебе гледа, мене види. Пък зла, зла! Усойница цяла. (*Към Балтова.*) Аз викам, Никола, да я оженим, докато си министър.

Балтов (*усмихнато*). Че кой ще се полакоми за твоята роднина?

Квасников. Моя, пък и твоя... Абе дай някому една служба за зестра, па ще я вземе... Тя ли е крива, като е кривоока? (*Баба Дона се смее.*) Защо се смейте? Сега тъй става... Нали главният секретар Луков така изжени шестте си сестри? Направи чиновници мъжете им. (*Влиза Аничка от дясната врата.*)

Явление 9

Горните, Аничка, после Стоянка.

Балтов (*на дъщеря си*). Аничке, познаваш ли дядо си Станча?

Аничка (*весело*). Добре дошъл, дядо Станчо. Вие сте все млад. (*Ръкуват се.*)

Квасников (*шеговито*). Ти и да ми кажеш, че съм стар, не те вярвам... А ти каква си гиздосия!... Да те заплую човек, да не урочасаш. Помна те, кога беше такова ей чирепче още и спеше с куклите си.

Аничка. Ще се видим пак, дядо Станчо! (*Тръгва наляво.*) Тате, не забравяй каквото ми обеща за господин Хоров. Най-горещо го препоръчвам на твоето великодушие. Той ще дойде.

Балтов. Добре. (*Аничка излиза.*)

Квасников (*изглежда подире ѝ: На Балтова*) Само един царски син е достоен за такова момиче. Не харесахте ли още някого?

Балтов. По тоя въпрос съм и оставил съвършено самостоятелна, дядо Станчо. Казал ѝ съм го: когото си избере ще го одобря. Не искам да изнасям сърцето ѝ. Но нека да гледа щото оня, който ѝ поиска ръката, да стори това за нея, а не за баща ѝ, че е министър. Умна е, да си отваря очите.

Квасников. Е, тука не скланям. Най-умните жени са глупави. Покажи им едно шарено дрипелче — очите им лъсват на всичките. Коса дълга — ум къс, рекли са го хората... Моята Нонка знаеш ли как ме взема? Би я баща ѝ, па я годи за мене. Той по отбираще. А тя лудееше за един чапкънин, който сега подлага ръка. А сега — честита, дядо ти Станчо пръв в Харманлий и с дванайсет деца челядник.

Балтов (*усмихнато*). Тринайсет ги броихме, дядо Станчо.

Квасников. И аз съм забравил сметката им.

Балтов (*сее се.*) Да те поживи господ! Дядо Станчо, извини. (*Излиза.*)

Баба Дона (*гледа подире му*). Пак го подиреха няколко души в коридора. Никола днес не е здрав, па и много работа има, а не го оставят да си отдъхне. Цяло наказание.

Квасников. Имам десет ли, единайсет ли сина, колко са... Като си ида, клетва ще им дам: министър никой да не става! (*Влиза госпожа Терзийска.*)

Явление 10

Баба Дона, Квасников и г-жа Терзийска, после Стоянка.

Баба Дона. Заповядайте, госпожо.

Г-жа Терзийска. Аз пак ви безпокоя. Госпожицата тук ли е?

Баба Дона. Тука е, седнете. (*На Квасников.*) Г-жа Терзийска, приятелка Аничкина от училището. (*Г-жа Терзийска се кланя и сяда.*)

Квасников (*ниско*). Не е лоша.

Баба Дона. Син ми е много улисан сега, подиробед е по-свободен... Та мъж ви е без служба пак?

Г-жа Терзийска. Да, госпожо. Представете си нашето плачевно положение. И с деца! (*Продължава да ѝ говори тихо.*)

Квасников (*ниско*). Не се види плачевно положение по премените й... Но кой знае, човек се лъже отвън. Нали има дума: коприна носи, коприва яде. Лъжлив свят днешният.

Баба Дона (*високо*). Ще помоля и аз Никола, ще свършим, не се грижете.

Г-жа Терзийска (*бърше си очите с кърпица*).

Квасников. Не плачи, госпожо. (*Ниско.*) Когато видя млада жена, че плаче, и мен ми дохаждат сълзи на гърлото и тогава нищо не можа да ѝ откажа.

Г-жа Терзийска. Скокнах и дойдох самичка да потропам. Господин министъра нямам чест да познавам, но го знам, че е великодушен към нещастните. Имам и картички от няколко влиятелни депутати. (*Пак си бърше очите.*)

Квасников (*ниско*). Аз съм уверен, че тая дяволка ще намери на мъжа си служба. Мъж с хубава жена не оставят на пътя. (*Влиза Стоянка и носи на блюдо кафета и три чаши с бенедиктин.*)

Баба Дона (*на г-жа Терзийска*). Вие имахте и сестра? Де е?

Г-жа Терзийска (*взима кафето*). Госпожа Домузова? Тя е сега учителка в Трън.

Квасников. Че дава ли воля законът такова име в училището — Домузова? (*Изпива чашка бенедиктин и взима кафето си.*)

Г-жа Терзийска (*усмихната*). Това не е кусур.

Квасников (*сърба шумно*). Аз знаех една в Харманлий, ама такова едно чудато име носеше, да те досрамее: Безгащева. Еле се прекръсти, та остана само Гащева.

Г-жа Терзийска (*изсмива се*).

Квасников. Накара я общината. (*Клати чашата с кафето и пак сърба.*) А господин Домузов дека е?

Г-жа Терзийска. От три години учител в Добрич.

Квасников. Той в Добрич, а тя в Трън. На двата края. Е че виждат ли се понякога?

Г-жа Терзийска. Пишат си само.

Стоянка излиза.

Квасников. Ударили го на кярове. Че как могат тъй?... Аз моята баба от вратата навън я не пуцам сама, дето се вика — без нея не може един ден.

Г-жа Терзийска (*усмихната*). Вие голямо недоверие имате към жените.

Квасников. Не им вярвам, правото да си кажа Жена и кокошка синор нямат.

Г-жа Терзийска (*смее се*). Тъй, тъй, господине Има и друга дума: „Ако ти е драга, не я пуцай през прага.“ То било едно време.

Квасников. Как едно време? Г-жа Терзийска. Когато жените са били робини... А сега е нов век и жените са свободни човеци.

Квасников Прощавайте, ама господин Терзийски трябва да бъде мухльо?

Г-жа Терзийска. Защо?

Квасников. Защото виждам, че у вас кокошката пее.

Г-жа Терзийска (*смее се*). Стига са пели петлите.

Квасников. Е, аз не бих пуснал мойта булка да ми търси служба... Пребил бих я.

Г-жа Терзийска (*смее се*). Вие сте ревниви като турчин. Квасников. Под кофър жената, под кофър жената! Г-жа Терзийска. Ех, ще я изядат ли мъжете?

Квасников (*пуши*). Абе няма да я изядат, коя са изяли?...

Баба Дона (*на Квасникова*). Станчо, сега е друг светът...Пък ние си харесваме все старото време...

Г-жа Терзийска (*става*). Аз тогава ще дойда следобед, госпожо, и Аничка да видя...

Сбогом. (*Отива до вратата и се обръща към Квасникова.*) Сбогом, господин Квасников, па и вие походатайствайте за нас пред господин министъра.

Квасников. Добре, добре, госпожо. (*Кланя ѝ се.*)

Баба Дона. Да те изпратя. (*Излиза с Терзийска.*)

Явление 11

Квасников и Стоянка.

Квасников (*на себе си*). Аз, чини ми се, много се вгледах в нейна милост. Какво ли си рече така Дона: „На бивола окото все в просото.“ (*Сръбва от другата чаша бенедиктин.*) Мцъ! Това нещо хем пàри, хем гъделичка гърлото, хем сладй душата. (*Повдига чашата.*) Тоя цвят — божигробски кехлибар. (*Допива чашата.*) Мцъ! Да купя армаган едно шише на бабата. Дали ще е скъпо?

Стойнка (*влиза отдясно*). Един господар даде тая картичка. (*Подава му картичка.*)

Квасников. Че нали не пускате никого?

Стойнка (*като дига блюдото*). Госпожата за него заръча да го пуснем, когато дойде.

Квасников (*гледа картичката*). Това е по френски. Остави тука да го не разлееш. (*Взима от Стойнка блюдото и го оставя пак на масата.*) Твоят юнак ще го

направим разсилен, каза ми баба ти Дона. Защо се така изчерви като кюстендилска ябълка? Да вземе човек да я хрусне тая пущина. *(Стоянка отстъпва срамежливо.)* Не се бой мари! Па ще се ожениш, нали?

Стоянка *(лукаво)*. Че знам ли?

Квасников. Па да се трудите и вие колкото можете, че на царщината трябва солдати. На дяда ти Станча дузина ги даде господ, ама и дядо ти Станчо не дрема. *(Стоянка избягва.)* Та тия дяволи шопи нямат нужда от съвети: вчера един четеше във вестника, че една радомирченка родила три изведнаж. *(Погледва към вратата.)* А! Влезте, влезте. *(Влиза Хоров.)*

Явление 12

Квасников и Хоров.

Хоров *(кланя се вежливо)*. Имам чест да се представя.

Квасников *(взира се в него)*. Вие нали сте Жечко, на Димитра Бухалът момчето?

Хоров. Да. *(Ниско.)* Познавал се с баща ми!... Каква безцеремонност.

Квасников *(сяда)*. Порасъл си бе!

Хоров *(ниско)*. И ръка не подаде!

Квасников. Баща ви държи ли чифлика още?

Хоров. Държи го. *(Ниско.)* Не ме кани да седна!

Квасников. Как е чифликът? *(Изпива третата чашка.)*

Хоров. Аз не ходих в Бургас, а ида от Швейцария право, господин министре.

Квасников *(ниско, усмихнат)*. Той ме взима за министър! *(Високо.)* Там какво учихте.

Хоров *(ниско)*. Чудно! Тя ми каза, че му е говорила. *(Високо.)* Както мисля да знаете, свърших земеделческото училище в Лозана.

Квасников *(задоволен)*. А! Това е добро. Добре че не е адвокатлък. Аз мразя адвокатите. Всичките са мюзефири От сламката планина правят. *(Посочва му стол.)* Седнете.

Хоров. Благодаря. *(Сяда.)*

Квасников (*пуши няколко време*). Там евтино ли е?

Хоров. Доста евтин живот.

Квасников. Житата станаха ли тая година?

Хоров. Не съм обърнал внимание. Та Швейцария е повече планинска страна, както знаете.

Квасников. Знам, знам. (*Пуши и мисли.*) А сега ще идете на чифлика да помагате на баща си? Радвам се.

Хоров (*с принужден вид*). Аз собствено...

Квасников (*пресича го*). Уважавам ония младежи, които бягат от чиновничеството. Днес кървав и сакат службаш иска да стане, тъй ли?

Хоров (*със същия вид*). Собствено аз мисля...

Квасников (*пресича го*). Знам, и вие мислите като мене. Затова ви почитам, а има други... На, одеve това приказвахме тука: берберин хвърлил бръснача, търговецът аршина, селянинът ралото — искат служби. Всичките искат търтеи да бъдат на народния гръб. Ами кой ще работи тогава? Кой ще поддържа държавата? Поздравете баща си.

Хоров. Аз по-после ще го заобиколя. А сега съм в намерение да остана тука.

Квасников. Ще останете тука?

Хоров. Тъй мисля. Това, което говорихте, е вярно... Аз обаче не чувствавам призвание към това поприще и желая да остана в София, като един културен център, вий разбирате... (*Брише си челото.*)

Квасников. Че тук има ли по земледелието нещо?

Хоров. Как по земледелието?

Квасников. Тъй, земеделческа работа.

Хоров (*ниско*). Как се втелява! (*Високо.*) Не, някоя служба, разумява се... нещо по-съответствено с природата ми. (*Ниско.*) А тя ми каза, че му е говорила! (*Брише си потта.*)

Квасников (*ниско*). И тоя иска служба и ме взима за министър! И тая хубава! Нека му не обаждам. Чакай да по-изповядам тоя лорд Горчаков. (*Високо*.) А каква служба желаете, господин Дворянски?

Хоров. Как?

Квасников. Сбърках нещо... Каква служба да ви дадем?

Хоров. Има сега длъжност началник на вероизповедния отдел в управляваното от вас сега Министерство на външните работи.

Квасников. Има. Харесва ли ви се?

Хоров. Добра е, колкото засега. (*Усмихнато*.) По духовната част, но това не значи нищо.

Квасников. Че вие с духовници ли ще се разправяте? Духовно ли сте се учили?

Хоров (*усмихнато*). Вие сте разположени за шегобийство, господин министре. (*Ниско*.) Кой ми казваше, че бил дебелак? Това е вярно.

Квасников. Не може. На тая духовна служба духовен човек ще турим.

Хоров. Духовен челяк?

Квасников. Тъй.

Хоров. Това не е необходимо според мене.

Квасников. Обходимо е, обходимо е. Ти друга служба искай.

Хоров (*ниско*). Кой го направи министър тоя дръвник? (*Високо*.) Чух, че е вакантна длъжността директор на Държавната печатница. Аз я бих приел.

Квасников (*пуши*). Че вие познавате ли от печатарство?

Хоров. Нужно ли е това?

Квасников. За Държавната печатница — държавен печата. Аз тъй разбирам: за берберница — берберин, за духовниците — духовник. Или вие инак мислите? Учил си земледелие, а искаш духовно да работиш, може ли това? То е, като аз да искам да стана фелдфебел.

Хоров (*обиден*). Кажете ми: да или не, а не се подигравайте. (*Става*.)

Квасников. Жеко, я ти иди при баща си! Слушай моите съвети.

Хоров *(сърдито)*. Дръжте за вас съветите си. *(Взима си шапката.)*

Квасников *(става)*. Ами лошо ли ти казваме бре, момче? Имал си някаква „природа“, та искаш да станеш непотребен човек. Иди на чифлика, наглеждай го, труди се! Па хвани ралото, та покажи на простите селяни как трябва по новата наука да се оре земята.

Хоров *(гневно)*. Вие се забравяте!

Квасников. Че аз от тебе ли ще се свенявам? Като си бил в Европа, па си пробил дупка в морето.

Хоров. Вие говорите безобразия!

Квасников *(ядосано)*. Ти серсем ли си бе?

Хоров *(отива към вратата)*. Дивак!

Квасников. Не викай, клепоухо муле! *(Подиря го.)*

Хоров. Ръждив мозък! Мракобесник! Бухал!

Квасников. Чапкънино! Баща ти е бухал! Тъй ли се приказва на стар човек? *(Дига една подвързана книга въз него.)* Хай вън! Аз съм сега господарят тука.

Хоров. Дурак! *(Изглежда го свирепо и излиза, като хлопва вратата.)*

Квасников *(сам)*. Я го виж мечи син! Добре, че го не пернах с това... *(Усмивва се.)* И аз станах големец един път в живота си. Що ми трябваше? Ама сякаш тоя кехлибар в главата ми играеше ръченици и ми казваше: „Не му казвай кой си, не му казвай! Стани министър!“ *(Смее се.)* Е, ама съм лош и аз. Никола не би го приел тъй... Затова с тия сурови нърави все си оставям Станчо Квасникът. Нали го рекли: „На бодлива крава господ рога не дава.“ *(Влиза Илия отдясно, в шопски дрехи, на глава със солдашка фуражка.)*

Явление 13

Квасников и Илия.

Квасников. Кого дириш?

Илия *(натъртено)*. Дирим госпожицата. *(Озърта се.)*

Квасников. Ти кой си?

Илия. Вестовоят бях на батареиния командир капитан Шийков. Днес ме уволниха.

Квасников. А! Ти ли си, дето ми казваха, че искаш служба разсилен? Ти си орач, защо не идеш да ореш нивите на баща си?

Илия *(ухилено-срамежливо върти си фуражката)*. Не можем в село.

Квасников. Хубава работа. Ами ако всички селяни станат разсилни и министри и зарежат ралото, тогава ние, гражданите, ще измрем от глад?

Илия. Тъй вярно.

Квасников. Вярно зер. Как те викат?

Илия *(прав, високо, с войнишки тон)*. Илия Петрунов пионер от третата батарея от четвъртий Търновски артилерийски на негово височество княз Александър първий полк!

Квасников. Ух ух, ух! Оттука до Ловеч дълго!... *(Ниско.)* Ето го сега и тоя шоплак, и той засладил за служба, ралото му тежи. Кой го знай, може в душата си да мисли един ден министър да стане. И защо да не стане? Министрите не се раждат, а ги правят. Днес едно дърво да вземеш и да му речеш: „Стани министър!“ — и то ще се оминистерей... Но аз да ида да ударя един телеграф до бабата, па пак ще се видим с Никола следобед. *(Излиза отдясно. Влиза Аничка отляво.)*

Явление 14

Аничка и Илия.

Аничка *(без да види Илия, който стои по военному)*. Аз съм много развълнувана. И госпожа Шийкова е във възторг от него — те се и родят. Всички го считат прелестен кавалер... Чувствувам, чувствувам, но това, което чувствувам, сама не смея да си го определя добре и не смея да го назова с името му. *(Мисли.)* Колко младежи ме обикалят! Колко обожатели! И аз съм равнодушна: все ми се чини, че това е за министерската дъщеря, а не за мене. А този... Имам нужда от успокоение, да събера мислите си. *(Мисли.)* Мигар го любя вече? *(Съглежда Илия.)* Какво има, Илия?

Илия. Госпожата ме проводи да предам на вас това писмо. *(Сваля си шапката и вади едно писмо.)*

Аничка *(взима плика)*. Ти обичаш ли Стоянка?

Илия *(хили се срамежливо и си върти фуражката)*. Не смея да кажа, годподин капит...

Аничка. Аз знам, аз знам, и тя те обича.

Илия. Тъй вярно.

Аничка. Ти си искал служба разсилен?

Илия. Тъй вярно, господин капит...

Аничка. Добре. Тая служба ще ти бъде зестрата на Стоянка. Ти само да я обичаш, тя е добра мома. *(Разпечатва полека плика.)*

Илия. Слушам.

Аничка *(ниско)*. Ето две сърца щастливи, които никакво съмнение не мъчи. За тях бъдещето е открито, животът е прост и лесен. *(Високо, като разтваря писмото, усмихната.)* Капитанът строг ли е?

Илия. Добър е.

Аничка. А госпожата?

Илия *(нерешително)*. И тя е харна.

Аничка. Лъжеш, побиваше тя.

Илия. Само веднаж. Изгубихме копринения й пещемал на банята.

Аничка *(на себе си)*. Какво има да ми пише госпожа Шийкова? Преди два часа бях при нея! *(Гледа в плика.)* В плика други плик. Чий е? *(Разтваря вътрешното писмо.)* Ох! От господин Хоров! *(Вчита се няколко време.)* Прави ми любовно признание! *(Излиза бързешката отляво.)*

Илия *(сам)*. Госпожата заръча да ѝ върна плика разписан. Да почакам госпожицата. *(Вади из пазвата си кутийка с огледалце, огледва се и суче нещо под носа си.)* Сега, най-напред, на Стоянка да купя ботинки с ластици, да се радва... Па рокля

вече! — със сукман я не ща... А тати как ли ще се зачуди, като ме види с оная разсилнишка униформа с лъскави пуговици — капитанът ми хариза своите. *(Мисли.)* Но когато стана писар в министерството, да не би да се намъкне някой път в канцеларията със съдраната си шапка и цървули. Не, аз трябва да му кажа да не ме посрамява... После ще стана... Какво да стана? Секретар. Не, по искам околийски началник със сабля и екселбанти... У! И тати тогава ще ми дойде на гости и ще рече: „Ти ли си бре, Илийчо?“ *(Мисли.)* Па и пенсия ще имам. И копринено чадърче ще й взема, с бяла кокалева дръжка... Да се пази да го не счупи, че ще я тупам. И като иде на пазар в петък, ония нашенки... *(Гледа към цветарника.)* Какви хубави цветя! *(Мирише цветята.)* Дали да взема едно за Стоянка? *(Посяга. Влиза Стоянка.)*

Явление 15

Илия и Стоянка.

Стоянка *(спуща се към него).* Илия, какво правиш? Остави! *(Задържа му ръката.)*

Илия *(засмян).* За тебе, за тебе!

Стоянка. Излез навън, ще те види господарят. *(Дърпа го към вратата насмехната.)*

Илия. Смирно! Кръгом марш! *(Завърта я и я целува.)*

Стоянка *(начумерено).* Махни се, тука ли бре! *(Отбягва.)* Ух, враго! Ще става и той гражданин. Прилича ти като на свиня звънец. Хай в кухнята да плюскаш, оставила съм ти от снощи малко баклава. *(Бута го към дясната врата. Смеейки се, и двамата излизат.)*

Завеса.

Действие второ

Явление 1

Аничка, после Стоянка.

Аничка *(отива и гледа на прозореца).* Тате още се бави в салона с някои гости. Господин Хоров не дойде преди обяд, трябва да дойде сега. Познавам по това, че

сърцето ми е развълнувано. И какви пламенни чувства! *(Вади писмото от корсета си и го чете.)* Поетическа душа. Говори ми за Алпите, дето би искал с мене да се изкачи на небесните висоти, за блаженство, за светло бъдеще, огряно от лучите на любовта... Има и стихове... Любов! Аз първи, първи път изпитвам това чувство в такъв вид... Не, страх ме е да повярвам: то е симпатия само... *(Гледа се в огледалото.)* Страх ме е, че ще ме намери много преbledняла. Поликсена е от един час при мене. Бъбри, бъбри ужасно, а пък мен ми се не слуша. *(Влиза Стоянка, като държи картичка.)* Стоянке, сега ще дойде господин Хоров. Покани го да влезе тука и да почака. Какво държиш в ръката?

Стоянка. Оная млада госпожа пак дойде. *(Подава ѝ картичка.)*

Аничка *(гледа картичката).* Ах, госпожа Терзийска! Покани я да влезе при мене. *(Стоянка излиза отъясно.)* Откога не съм видяла Еленка. Тя от четвъртий клас се ожени. Дали е пак тъй хубавичка? Добре, че иде да ме отърве от Поликсениното дърдорене. *(Излиза отляво. Г-жа Терзийска влиза отъясно.)*

Явление 2

Терзийска, сама.

Г-жа Терзийска. Дали ще ме познае Аничка? *(Гледа се в огледалото.)* Аз съм понадебеляла. Очите ми хубави, горят... И други ми са казвали това... А усмивката? *(Усмихва се.)* Прелест! Големците не отказват на такива очи и на такава усмивка. *(Обръща се насам.)* Ах, боже, аз съм за министерка, а вода такъв голак! Три пъти му изработвам служба и три пъти я губи с глупостта си... А сега с господин Балтова как? Да се просълзя най-напред. Тъй правя ефект. *(Обръща се към едно кресло.)* „Ах, господин министре, аз съм нещастна!“ *(Брише си очите, преструва си гласа на мъжки.)* „Успокойте се, г-жо, какво желаете?“ *(Брише си очите.)* „Кажете, госпожо!“ И как ме гледа... разказвам му... „Госпожо, ще правя каквото можа да ви услужа.“ И гласът му трепери. Хващам му ръката. „Благодаря, господин министре, вий сте наш спасител.“ Не му пушам ръката и той я не дърпа... Очите му светят. *(Издебело.)* „Не е ли по-добре тука да доведем г-н Терзийски?“ „Ах, как ви съм признателна! И мене докторите ме съветват да напусна Пловдив, че климатът му вреди ме.“ „О, тук е по-здрав, госпожо.“ Все му държа ръката. *(Прави си мъжкия глас по-игрив и нежен.)* „Такива хубавки госпожи трябва да цъфтят в столицата.“ „О, вие ме ласкаете!“ „Съвсем не ви лаская!“ А ръцете ни все стиснати, неговата пари като огън...

Веднаж министър Берберов ми каза: „Госпожо, аз съм винаги любезен към любезните...“, и прочее. *(Стряска се.)* Но аз се записах и забравих. *(Хвърля поглед в огледалото и излиза отляво. Боздугански влиза отдясно, с вехтък редингот.)*

Явление 3

Боздугански, сам.

Боздугански. Слугинята ме посрещна учтиво и каза, че госпожицата заръчала да почакам тука. Какво значи това? *(Разхожда се с ръце отзад.)* Сега вече Балтов трябва да ми даде служба. Сега именно имам най-голяма нужда да служа на милото отечество. Пхюй, мизерии и поразии, откак съм човек! Знам девет езика, способен съм за всяко нещо, имам ум да въртя цяло царство, а умирам от глад. Поразия! Всичко предприемах и във всичко фиаско. Ставах и вестникар. Не вървя. Спрях вестника на втория брой. Какво спечелих? Само седем абонамента, които събрах. И литература захващах — и от нея няма файда. Литературата е средство да умреш бавно от гладна смърт... Ожених се. Жена ми ме напусна на втората неделя. Не можа да ме оцени... *(Мисли.)* Тъжно ми става, като си помисля, че в България има хиляди и хиляди служби, а за мен няма служба. *(Тупа с крак, навъсен.)* Но аз няма да мра от глад! Или трябва да ида да работя с моето образование и таланти? Аз съм заслужил на България! Служба ми дай, господин Балтов! Три министерства сега имаш в ръка! Служба дай или смърт! Дай ми учител, дай ми в полицията — всичко приемам... Дай ми в краен случай инженерство, секретар или дипломатически агент, началник на пожарната команда!... Няма? Тогава има вакантна служба редактор на „Държавний вестник“... Аз съм се борил и жертвувал за народа. *(Назърта към лявата врата.)* Ах, каква лъскава женица! Автос-пиос? *(Хваща се за корема.)* Ох, нямам барем съпруга да ми утешава душата... *(Поглежда из дясната врата.)* Един простак. *(Сяда на стола, вади един вестник из пазвата си и чете. Влиза Квасников.)*

Явление 4

Боздугански и Квасников.

Квасников *(без да вижда Боздугански).* Ударих телеграф, че утре пристигам. Сега бабата ще го чете. Разгледах и Софията. Богата работа: палати, градини, файтони, върволяк, гърмеж, писнаха ми ушите. У нас — тихо. Там ми е по-добре. Тук на всяка стъпка развързвай кесията. *(Боздугански сегиз-тогиз поотмества глава и*

поглежда.) На бабата от жълтото не купих. Седем лева искат; наши пари правят четирийсет и два гроша, аз с тях ще купя обуца на децата. Бабата нека си пие армеева чорба: хем стомаха оправя, хем не опива. (*Съглежда Боздугански.*) Кой си, ваша милост?

Боздугански. Много сте любопитни, господине. (*Продължава да чете.*)

Квасников (*ниско*). За служба иде. (*Високо.*) Господин Балтова ли чакате?

Боздугански. Да. (*Чете пак.*)

Квасников. Защо го дирехте?

Боздугански (*намръщено*). Каквото имаме да приказваме, с него ще приказваме, господине.

Квасников (*ниско*). Какъв е строг! Додява ми тоя човек тука. (*Високо.*) Той ще се забави. Кой бяхте, да му кажа?

Боздугански (*оставя вестника и става*). Понеже толкова горещо желаете да знаете, аз съм Страхил Божидарович Боздугански.

Квасников (*стреснато, ниско*). Ах! Този е оня, с револвера.

Боздугански. Какво ме гледаш тъй?

Квасников (*ниско*). Тоя не е дошел за добро.

Боздугански (*ниско*). Трябва да е от провинцията някой. (*Високо.*) Вие приличате на селски чорбаджия, а чорбаджиите живеят от потта на сиромасите; ето защо ги не обичам.

Квасников (*гледа го гузен.*)

Боздугански. Какво ме гледаш тъй? Аз не мога да търпя чорбаджийски погледи.

Квасников (*ниско*). Трябва да се вика полицията. Може да извади и да гърми, както се пули. (*Високо и усмихнато.*) Не, аз гледам това ей. (*Показва един медал, окачен на верижката на часовника му.*)

Боздугански. Любопитствувате? Този медал получих в Букурещ за един пожар.

Квасников. За един пожар?

Боздугански. Да, господине. Аз служех тогава в пожарната команда. Срамота, но какво? Нуждата заставя човека на всичко, тъй ли? И вестниците писаха. Всред пламъците се хвърлих и приех в обятията си една примряла прекрасна графиня... В оная минута забравих омразата си против аристократите, тъй ли е?

Квасников (*озърта се, ниско*). Не иде никой.

Боздугански. Кой бяхте вие?

Квасников. Квасников, от Харманлий.

Боздугански. Щом сте от провинцията, вярвам да не сте чели интересната брошурка Преследваната добродетел и потъпканите таланти в края на XIX век, или фатализъм. (*Вади из пазвата си книжка и му я подава.*)

Квасников. Какво е това?

Боздугански. Наше съчинение. Един лев.

Квасников. Не отбираме.

Боздугански (*навъсено*). Дайте един лев и не бъдете спящия лев на гнева в гърдите ми!

Квасников (*ниско*). Къде ме остави, Никола, самичък с тогова? (*Дава му лев и взима книжката.*)

Боздугански. Вие правите чест не на мене, а на себе си.

Квасников (*ниско*). Две оки месо със зарзавата Ох изгори ми душицата.

Боздугански. Ще дойде ли скоро господин министърът? (*Бърка в пазвата си.*) Ах, да си взема препоръчителните картички из пардесюто. (*Излиза отдясно.*)

Квасников (*сам*). Отиде ми левчето! Отде се взе тоя цъфтидрия? Аз да се очистювам, че кой знай още какви хора може да срещна. Ама да свърша по-напред оная работа... Той ще се развика. Защо? Трудили сме се и ние... Когато Бенковски мина през Харманлий, каза: „Квасник! Дай на юнаците от дюкяна 20 чифта цървули. Когато се освободи България, каймакамин ще бъдеш.“ Един път скрих във возелницата един бунтовник... Че аз каквито съм жертви правил, пенсия трябва да ми вържат. (*Гледа към прозореца.*) Един човек! (*Отдръпва се.*) Хайдутин! Како Доне! (*Щура се из кабинета.*) Ще ме убият вместо Никола! Остаха ми децата сираци! (*Какавидов скача от прозореца.*)

Явление 5

Квасников и Какавидов.

Квасников (*взима отбранително положение с едно разрезало*). Кой си ти?

Какавидов (*събира ръце умолително*). Седем гърла! Аз съм Какавидов!

Квасников (*запъхтян*). Какво искаш? Уплаши ме. Бягай!

Какавидов. Ваше благородие! Заключена беше портата... но стражарят не ме видя... Отворила се е служба като за мене беден... Утре може да я вземе друг! Чух, че Боздугански щял да я иска... Великий благодетелю! Помолете и вие господин министъра... Боздугански завчера го псуваше в кафенето, а аз съм за правителството.

Квасников. Защо не се уловиш за работа?

Какавидов. Кой, аз ли?

Квасников. Ти!

Какавидов. При учение не е ли срамота?

Квасников. Срамота е да се хвърляш от прозореца на министъра и да ме плашиш като разбойник.

Какавидов. Ти не си разбойник, ти си негов велик баща!

Квасников. Де тояга де! А каква е тая служба толкова бърза?

Какавидов. Бърза, бърза... Отговорен редактор на „Държавен вестник“.

Квасников. Ти ще си редактор! На свиня звънец. Можеш ли да пишеш? Ще изтърсиш пак някои „пирати“ и ще те изгонят.

Какавидов. Аз няма да пиша: ще лежа само в затвора, а месечината да я приема жената.

Квасников. Хем редактор, хем няма да пише, хем в затвор ще лежи! Ако разбирам нещо... Ти си се побъркал бре! (*Ослушва се.*) Дано е Никола: нека дойде сам да си приема гостите — от вратите и от прозорците. Отвсякъде нахълтват; може сега някой и от покрива да се спусне. (*Гледа нагоре.*) Такива чудеса не бих чувал, ни виждал! (*Влиза Боздугански.*)

Явление 6

Горните и Боздугански.

Боздугански (*съзира Какавидов*). Тоя приятел кога е влязъл?

Квасников. Из прозореца дойде.

Боздугански (*намусва се*). Господин Кашкавалов, отговаряйте човешки!

Квасников (*ниско*). Ето под сетрето му се подава револверът! (*Влиза Илия.*)

Явление 7

Горните и Илия.

Квасников. Не можеш ли да почакаш вѐн. Не, стой тука! (*Ниско.*) Нека се намира тука тоя войник: Какавидата нищо не може ми помогна.

Илия (*поглежда безпокойно към вратата и се затуля зад Боздугански*).

Квасников. От кого се криеш?

Илия. Бате дойде, иска да ме води на село.

Квасников. Я си иди там, момче! Що ти трябва да ставаш разсилен? Ти си работи бащините нивя.

Боздугански (*на Квасников*). Господине, вий сте человек, който мирише на мухъл!

Квасников. На мухъл?

Боздугански. Вий карате това момче да стане орач?

Квасников (*ниско*). Тоя търси кавга с мене. (*Високо.*) Не, аз го не карам, баща му го вика.

Боздугански. И вий одобрявате да стане като баща си?

Квасников. Кой одобрява?

Боздугански (*към Илия*). Ти какво си учил?

Илия. Свършили сме трето отделение.

Боздугански. Третьо отделение? Значи, с наука! И го викат да работи земята! (*Към Квасникова.*) Долният труд е за неучения народ, тъй ли?

Квасников. Кой знай. Ние всички работим по нас.

Боздугански. И вие желаете да остане провинциален дръвник?

Квасников. Кой желей? Никой не желей. (*Ниско.*) Кисел като турчин на рамазан!

Боздугански. Поне така изглежда, ако съдя по вашите стари понятия... Вие искате, господин Кашкавалов, само роби! Негова милост днес става разсилен, утре ще е писар, а после — може би и министър, ако остане в село, ще си остане скот. Тъй ли?

Какавидов. Човек при учение е срамота да работи. По-добре да умре съществуването му.

Квасников (*строго на Какавидова*). Тебе кой те пита бръснат ли е кадията?

Боздугански (*към Какавидова*). Кой сте вие?

Какавидов. Да се запознаем... (*Подава му ръката си.*)

Боздугански (*обръща се към Квасникова*). Значи, само вие се не съгласявате с мене?

Квасников (*ниско*). Ей го, иска да се заяде! (*Високо.*) Аз?

Боздугански. У вас има чорбаджийски дух.

Квасников. Пази боже. Аз съм съгласен да стане негова милост... министър. Само че...

Боздугански. Само че?...

Квасников. Само че, като падне от служба, ще го е срам да оре и ще стане вагабонтин като други...

Боздугански. С тия думи искате мен да оскърбите?

Квасников (*плахо*). Вас? Аз ви почитам откога още!

Боздугански. Прочетохте ли ми книжката?

Квасников. Щом си ида у дома, първо нея ще взема да прочета.

Боздугански. Четете там за страшния пожар, дето... **Квасников.** Дето го гасихте?

Боздугански. Другият, социалният пожар, дето ще помете всичко... Разбирате?

Квасников. Разбирам. *(Ниско.)* Нищо не разбирам.

Боздугански *(към Илия).* Ти си дръж службата, момче! *(Към Квасникова.)* Тъй ли, господине?

Квасников *(на Илия).* Момче, ти службата си дръж!

Боздугански *(на Илия).* Баща ти и брат ти да си орат нивите там. *(На Квасникова.)* Тъй ли, господине?

Квасников *(на Илия).* Там нивите да си ги орат брат ти и баща ти! *(Ниско.)* Ще играя по гайдата му, какво да се прави? Поклони се злему като на светому.

Илия. Брат ми нече. Он влезе в октроата.

Боздугански. А баща ти здрав ли е?

Илия. Здрав си е.

Боздугански. Той да работи.

Илия. Он стана кантонерин.

Квасников. Ах! Ами нивята?

Боздугански. Аз захващам да уважавам тия селяни! Какавидов *(на Квасникова).* Молим, помолете министъра, господин Кашкавалов.

Квасников *(сърдито).* Какъв Кашкавалов, дивак! *(Към Боздугански.)* Тоя пък мина през прозореца.

Боздугански *(учудено).* Ама наистина?

Квасников. Да стане редактор.

Какавидов. Не! Отговорен редактор на „Държавен вестник“.

Боздугански *(гледа презрително Какавидова).* Нещастний! Тебе са те излъгали! На „Държавен вестник“ се не полага отговорен редактор, той има само главен редактор.

Какавидов. И такъв ставам!

Боздугански. Ти си един глупец! *(На Квасникова.)* Вие да не сте роднина на господин министъра?

Квасников. Роднина му съм.

Боздугански. Ах! Тогава и вие ще го помолите? *(Внушително.)* Аз съм горещ привърженик на правителството. *(Ниско.)* Не знаех, трябваше по-учтив да бъда.

Квасников. И все тая служба всичките искат: редактор на „Държавен вестник“!

Боздугански. Има сега служба началник на митницата, но тя за жалост е в провинцията, в Харманлий.

Квасников. Сакън, недей ходи в Харманлий! Опасно е! Турци, разбойници на границата! Колят, убиват! Лошо е! Аз бегам.

Боздугански. Чудно! Аз не съм чул. Нали е умрял митничарят Курканов?

Квасников. Нито е умрял, нито мисли да умре... Вие поискайте другаде...

Боздугански. Има още една, но тя е в провинцията: инспектор по филоксерата във Видин.

Квасников. Ха! Там идете. Хем ще гоните филоксерата, хем ще ядете чер хайвер. Вие сте фамилиарен?

Боздугански. Не съм, вдовец съм, разведен.

Квасников. А няма ли да се жените?

Боздугански. Искам, господине, но с какво ще храня жена?

Квасников *(пуши и мисли няколко време; ниско).* Чакай да му подхвърля за наша Поликсена. *(Към Илия.)* Ти, момче, излез! *(Илия излиза.)*

Явление 8

Квасников и Боздугански.

Квасников. Аз ви харесах, господин Боздугански. Ще ви изработя и служба, и булка ще ви намеря. Имам една моя роднина за вас... И тя се вика разведена.

Боздугански *(учуден и възрадва).* Ах! Благодаря! Аз и повече не искам. *(Стиска му ръката.)*

Квасников. Щом е моя роднина, Поликсена е роднина и на министъра, разбираш?

Боздугански. Аз ви съм признателен, господин Кашкавалов.

Квасников. Мене ме викат Квасников.

Боздугански. А, пардон. Дека е сега... лицето?

Квасников. Тука е. Ще става учителка.

Боздугански. Млада ли е много?

Квасников. Не е много млада, тъй, вашите години още няма.

Боздугански. Малко, значи. Тъй... на вид... каква е?

Квасников. За хубост? Защо ти е много хубава? Да я забикалят чапкъните.

Боздугански. Но да не е грозна?

Квасников. Не мога да кажа, че е грозна, но не е и Райна княгиня. Тъй, средня хубост... Ама много умна... Казвам ти: жена не е — елмаз.

Боздугански (*ниско.*) Нито съм сънувал такова щастие да стана роднина на министър. Сега — кариера! Съдбата ми се усмихна. (*Високо.*) Можем ли днес да се видим?

Квасников. Още сега. Аз ще ви стана кум. (*Боздугански* *суче си мустаците пред огледалото.*) Па недейте бъди пред нея намусен като одева. Тъй, усмихни се, приказвай й галено: „Госпожо, много сте любопитна!... Имам чест... Кога дойдохте?“ Па ако имаш някакво оръжие, остави го навън: тя много се бои от оръжие, трепери като птиче. Тя сега е тука, при госпожицата. (*Сочи наляво.*)

Боздугански (*радостно*). Ах! Ами тогава аз я видях из тая врата!

Квасников. Е?

Боздугански. Прекрасна, прекрасна!

Квасников. Прекрасна?

Боздугански. Нали чернооката?

Квасников. Да, да, с черното око, от тая страна... Харесахте я?

Боздугански. Само една свиня може да я не хареса.

Квасников (*ниско*). Дявол да го вземе тоя човек...

Боздугански. Тя ми се видя много по-млада.

Квасников. Че аз казах ли ти, че е бабичка?

Боздугански. Сега има друг, въпрос: тя дали ще ме ха-реса?

Квасников. Подписвам ти! (*Изглежда го ухилено.*) Ти си цял Гарибалди. (*Боздугански го прегръща.*) Хей, ти се сбърка: мене прегръщаш. (*Отдръпва се.*)

Боздугански. Именно вас прегръщам, да ви благодаря.

Квасников. Суха благодарност не храни гърло... Аз ти давам служба, жена, преднина, честит живот... А вие какво? Слушайте: всеки месец една кутия хубав видински чер хайвер на кума! С това условие.

Боздугански (*радостно*). Прието! (*Стиска му ръката.*) Кога ще ме представите?

Квасников. Още сега. Чакай да я видя по-напред да я приготвя, че е много срамлива... (*Отива към лявата врата и се извърща.*) Ама черния хайвер не забравяй. Това е ръкавът.

Боздугански. Решено. Щото е попово, то е готово. (*Квасников излиза. Боздугански няколко време суче енергически мустаците си пред огледалото.*) Не съм лош и аз... Той ме оприличи с Гарибалди. От де до де? (*Смее се.*) Едно само ме възди: хубава е... А като дават тъй лесно една роднина на министър, трябва да има някоя скрита грозота... (*Чумери се.*) Но на по-дарено магаре петалата се не гледат... (*Ходи няколко време замислен, на пак се спира пред огледалото и дълго си сучи мустаците.*) Тръпки ми идат по тялото. (*Извърща се. Терзийска влиза отляво.*)

Явление 9

Боздугански и Терзийска.

Г-жа Терзийска (*приближава бързо към Боздугански, кланя му се грациозно и му подава ръката*). Терзийска!

Боздугански (*хваща ѝ ръката*). Щастлив съм, щастлив съм, госпожо.

Г-жа Терзийска (*не му пуца ръката*). Вие сте много милостиви. (*Гледа го нежно.*)

Боздугански. Как, как? Какво говорите? Аз съм твърде щастлив, че... *(Стиска по-нежно ръката ѝ.)*

Г-жа Терзийска. Не, аз съм много нещастна. *(Брише си с лява ръка очите.)*

Боздугански. Вий ще бъдете щастлива, вий сте моя вече.

Г-жа Терзийска *(въздиша нежно).* Ах, и аз бих желала да бъда тука. В Пловдив климатът ме вреди.

Боздугански. Ах! В Пловдив климатът е проклет. *(Сваля лявата ѝ ръка от очите и хваща и нея.)* Не, не желая сълзи да проливате, защото страда и аз. Бъдете весела и ме погледнете с тия прекрасни очи, Поликсенке. Вие сте моя и аз съм ваш!

Г-жа Терзийска. Мене ме викат Еленка.

Боздугански. Ах, Еленка?! Да, да, Еленка!

Г-жа Терзийска. Аз ви съм вечно благодарна. Тогава работата е свършена?

Боздугански. Щом ми продума господин Кашка... Квасников, аз приех с възторг. Предлагам ви тържествено ръката си.

Г-жа Терзийска. И аз съм във възторг. Колко сте великодушни!

Боздугански. Сладко пиленце! *(Целува ѝ ръката.)*

Г-жа Терзийска. Недейте, някой ще види! *(Дръпва си ръката.)*

Боздугански *(страстно).* Нека види целият свят! Ти си моя вече. *(Целува ѝ страстно и двете ръце.)*

Г-жа Терзийска *(ниско).* Боже, той полудя! *(Високо.)* Недейте тука!

Боздугански. Имаш право, ангелче, тука не е мястото... Но аз горя от нетърпение и няма да се разделим вече... Вие били ли сте във Видин?

Г-жа Терзийска. Не съм била.

Боздугански. И там е много хубав климатът. Дунавът... реката... чудесно!... Ще ви се хареса.

Г-жа Терзийска *(зачудена).* Как, ние във Видин ли ще бъдем?

Боздугански. Във Видин, във Видин, гълъбо!

Г-жа Терзийска. Не в София?

Боздугански. София ми е омръзнала. Тука прах, шум, глад, партизанства... Да бягаме оттука... Обещах на господин Квасников чер хайвер всеки месец... Ръкавът, разбираш ли?

Г-жа Терзийска (*смаяна*). Как, и вие ще дойдете във Видин?

Боздугански. Какво питане! Да, да, да, да! Нито аз без вас, нито вие без мене.

Г-жа Терзийска (*ниско*). Боже, мисля, че сънувам. Или той е полудял! (*Високо.*) Но що говорите тъй? А госпожата? Вий сте женени.

Боздугански. Ти не знайш? Аз съм разведен, Еленке.

Г-жа Терзийска. Разведен?

Боздугански. От седем месеци. А ти откога?

Г-жа Терзийска. Аз? Вие се подигравате, господин министре!

Боздугански (*хваща се за челото; ниско*). Тя ме взима за министър!

Ху! (*Високо.*) Госпожо, вий ми правите много чест: аз не съм министър още и искрено съжалявам за това... Тогава позволете да се представя: Боздугански.

Г-жа Терзийска (*закрива си очите и избягва отдясно*).

Боздугански (*остая няколко време прехласнат, с разперени ръце*). Автоспиос? (*Кикоти се няколко време, като бяга по сцената. Влиза Квасников отляво.*)

Явление 10

Боздугански, Квасников, после Какавидов.

Квасников (*гледа няколко време Боздугански, зачуден*). Защо се смееш?

Боздугански (*бяга по сцената и се смее*).

Квасников (*и той захваща да се смее*). Стой! Стой! (*Пак се смее.*) Радваш се, а, че ще те оженя? Тя склони. Черпи! (*Смее се.*)

Боздугански (*пак се кикоти*).

Какавидов (*влиза отдясно*). Забравих си шапката. (*Отива към прозореца и търси. Съглежда Боздугански и Квасникова, че се смеят, и той се засмива.*)

Квасников *(на Боздугански)*. Тя прие.

Боздугански *(престава да се смее)*. Само да не е много хубава? Хубава не ща. *(Пак се размива.)*

Квасников. Кой ти каза, че е много хубава? *(Смее се също.)*

Боздугански. По-добре да бъде грозна.

Квасников. Не бери кахър. Аз ти познавам вкуса. Готви се. *(Какавидов продължава да се смее глупаво.)*

Боздугански *(на Квасникова сепнато)*. Как, ами тя не ме е видяла?

Квасников. Видяла те днес в коридора. Па аз така те разхвалих, щото тя се хвърли на шията ми и каза: „Мижишката ще го взема, той ми е късмета.“ Тя отива да се постъкми у тях си, па ще дойде долу у баба Дона да се видите. *(Гледа от прозореца.)* Ето я, че заминува.

Боздугански *(спуца се при прозореца и гледа)*. Тая ли е?

Квасников. Тя.

Боздугански. Как, тая маймуна? Това плашило?

Квасников. Как тъй? Одеве: „прекрасна“, а сега „плашило“! То тъй ти се види на виделото.

Боздугански *(яростно изпулен)*. Господине, ти за кого ме взимаш? Знаеш ли, че животът човешки за мене е нула? *(Спуца се заплашително към Квасникова. Той бяга из кабинета. Влиза Разсилният.)*

Явление 11

Горните и Разсилният.

Разсилният. Господин министърът иде. Молим, излезте в антрето.

Боздугански излиза отдясно, като хвърля гневни очи на Квасникова. Какавидов бързо търси шапката си, взима я и тръгва към дясната врата. Влиза отляво Балтов.

Явление 12

Квасников, Балтов и Какавидов.

Квасников *(на Балтова)*. Елате си, джанъм, елате си, джанъм!

Балтов *(съзира Какавидова)*. Кой пусна тука негова милост?

Квасников. Никой не го е пуснал. Дойде оттука ей. *(Показва прозореца.)*

Балтов *(учуден)*. Как, из прозореца?

Квасников. Като лястовича прехвъркна!

Какавидов *(вдига ръце умолително)*. Славний господин министре!

Балтов *(на Разсилния)*. Викни стражар!

Какавидов *(уплашен и развълнуван)*. Нека да дойде полицията със сто хиляди топа и маждраци, но оттука мъртъв ще ме извлече! *(Коленичи.)* Или службата, или това сърце жално и кръволично ще издъхне при великите ви нозе!

Балтов *(на Разсилния)*. Стой! *(Към Какавидова.)* Как се осмелихте да минете през прозореца?

Какавидов. Не аз минах, а седем гърла гладни и още едно, което, да прощавате...

Балтов. Казах ви: идете на фабриката!

Какавидов. Вместо тия думи — ръгнете ме с един голяма нож!

Квасников. Хъ, това ни е остало работата.

Балтов. Излезте си! *(Разсилният тегли Какавидова към вратата.)*

Какавидов. И задължавам се безплатно да пея в „Света Петка“! *(Разсилният го изтегля и затваря вратата зад себе си.)*

Квасников *(на Балтова)*. Тук е Боздугански!

Балтов. И Боздугански? Ужас! Кой ги пуца?

Квасников. Аз пак ти, казвам: куче тури в двора!

Разсилният. Мене ме нямаше. Стоянка пуснала Боздугански по заповед на госпожицата.

Балтов *(учуден)*. Що значи това? *(Съглежда писма на масата и ги преглежда.)* Това са частни писма. Препоръки пак! Вечно препоръки! *(Разтваря едно писмо и го чете, най-*

напред мълком, после с глас.) „Не отказвайте, драгий господин Балтов, защото това лице е верен наш човек.“ *(Въси се.)* Наш човек! Това му е всичкото достойнство! И защото е наш, аз трябва да му дам службата на други един съвестен чиновник, който наистина не е наш човек, но е човек. *(Отваря друго писмо и чете.)* „Любезний Балтов, препоръчвам ви горещо молбата на господин Ивана Георгиев, наш привърженик и заслужил в изборите на партията, заради интересите на която побърка и напусна търговията си...“ Това е от народния представител Димитров. *(Хвърля писмото на масата.)* Жертва, значи, на партията! Мъченик! *(Отваря друго писмо.)* От друг депутат. Препоръчва ми един Михайлович. Той пролежа две години в затвора за кражба или за изнасилване... не помня добре... И той мъченик на партията! Мерзост! *(Чете друго писмо мълком, после с глас.)* „Господин Рачев, както лично ще ви заяви, спира вестника си, понеже е решил от опозиционер да стане наш партизанин. Не е благоразумно да се изпуска такава сила и ще бъде акт от политическа мъдрост да му се даде една служба...“ *(Захвърля писмото на масата и отваря друго писмо.)* От депутата Крилов. *(Чете.)* „Приносящият това писмо...“ *(Продължава мълком да чете, а после с глас.)* „...Не му отказвайте тая службица, понеже в ланските избори при едно сбиване с неприятелите има счупени два предни зъба и едно ребро. На него главно дължа избора си...“ *(Взима друго.)* Ха! От подпредседателя на камарата! Ходатайствува за Боздугански. *(Усмивва се горчиво.)* Сигурно Боздугански и нему е посочвал револвера си. *(Чете друго писмо мълком. Удря си ръката по масата.)* Мене ме просто душат! Разврат! А интересите на службата, на държавата, на страната? А страшното социално зло? Но кой мисли за това? Всяка партия има своите хиляди гладници, хиляди „наши“, които е длъжна да нареди на държавната трапеза, като дойде на власт, а хиляди други, изпъдени от служба, ще очакват нови политически промени, за да се докопат пак до кокала. Всяка партия си има войска паразити, откъснати от живота, непотребни на обществото, които могат да живеят само на народния гръб... И тая сган расте, увеличава се всеки ден и час. Така е било досега, така ще бъде и занапред. Ужасно! Ето наизлечимия недъг на изкилений парламентарен живот у нас. Всички съдействуваме за разпространението заразата на леността, на развалата на народната душа, губим цели поколения, като ги правим неспособни за труд и честност!... Възмутително! *(През целия тоя монолог Квасников гледа от прозореца. Влиза Разсилният отъясно.)*

Явление 13

Горните и Разсилният; после Баба Дона и Аничка.

Балтов *(на Разсилния)*. Кога се донесоха тия писма?

Разсилният. Дадоха ги хората, дето чакат отвън. Господин министре, двама господари стоят пред вратнята, дадоха тия картички. *(Подава му ги.)*

Балтов *(гледа картичките)*. Чудно. Единият депутатин, другият — вестникар, от опозицията. *(На Разсилния.)* Отвори им. Нека дойдат. *(Разсилният излиза. Влизат Аничка и баба Дона отляво.)*

Балтов *(съзира Аничка)*. Едно важно откритие има да ти съобща за твоя протеже, Хорова: той имал годеница в Швейцария, която зарязал. *(Квасников иде насам.)*

Аничка. Как?!

Квасников. Тъй ли? Само това липсваше на мулето! *(Смее се.)* Ах, чакай, Николчо, да ти обадя каква история днес имахме с едного...

Балтов *(пресича го, като гледа Аничка)*. Сега получих това писмо от французкия дипломатически агентин тука. То ни предава рекламацията на някоя си *(чете в писмото)* Роза-Аделина, бедна девойка, дъщеря на хазайката му в Лозана. Тя го дири сега...

Аничка *(поразена)*. Ах! *(Затуля си лицето)*

Квасников *(смее се)*. Да ги вземе дяволът днешните наши младежи! То се развали светът. Това не е още нищо ами на Михаля Дардолов, адвокатина в Харманлий, като дойде булката му от Европа и завари другата му булка!... Да видиш ти чудосии!

Баба Дона. Ух, ами какво стана после?

Квасников. Френкинята побягна, българката го напусна Ама му остана вече име: „Михал с двете булки!“ Пък няма ни една!

Балтов. Сега това оставете. *(На Разсилния, който се подава из вратата.)* Да влязат ония двамата тука. *(Разсилният излиза.)* Любопитно защо идат.

Аничка *(ниско)*. Ах, неходникът! Годеница имал в Швейцария, а на мене пише любовно писмо! Боже, в какви нечисти ръце щях да хвърля сърцето си! *(Драмков и Чалканов влизат.)*

Явление 14

Горните, Чалканов и Драмков.

Балтов. На какво дължа тая чест?

Чалканов. Господин Балтов, ние именно по едно дело на чест идем.

Балтов. По дело на чест?

Чалканов. Да, от страна на господин Хорова.

Драмков. Ние сме негови секунданти.

Балтов. Дуел? За какво?

Квасников (*ниско*). Трябва да е казал някому да иде да работи.

Баба Дона (*уплашена*). Какъв дуел? Идете си, идете си!

Балтов. Мамо, чакай! Господа, аз не ви разбирам!

Чалканов. Господин Балтов, не вярваме да искате да се затулите зад официалното си положение и да откажете удовлетворение на един образован човек, когото сте грубо обидили.

Балтов. Това е въпрос на моето оценение. Но аз Хорова не го познавам.

Драмков. Как! Вие сте му нанесли днес оскърбление в дома си!

Балтов (*учуден*). Аз?

Драмков. Той е бил предиобед, по единадесет часа, у вас.

Балтов. Вие сънувате, господа!

Квасников (*ниско*). Да не би пък да е бил Бухаловият син? Него да са викали Хоров? Отидох си!

(Приближава се до Балтова и му шепне няколко време на ухото с живи ръкомахания.)

Балтов (*учуден*). Как?

Квасников (*ниско*). Никола, разправяй се, както знаеш, мене ме не бъркай, аз имам дванайсет деца.

Балтов (*на секундантите, които си шушукат*). Господа, вие сте сбъркали адреса. Едно недоразумение има тука. Хоров се е карал с един гост, в мое отсъствие, като го е вземал погрешно вместо мене.

Чалканов и **Драмков**. С другиго?

Балтов (*сочи Квасникова, усмихнат*). Ето негова милост.

Квасников (*ниско*). Никола! Изяде ми душицата!

Драмков. Негова милост? (*Гледа злобно Квасникова.*)

Балтов. Негова милост всичко е чул.

Квасников (*ниско*). Ох, олекна ми. (*Високо.*) Тъй, всичко чух. Аз стоях до вратата. Господинът се престори на министър.

Чалканов. Знайте ли кой е?

Драмков. Вероятно един мистификатор?

Квасников. Тъй, мустакат един. С такива мустаци ей.

Драмков. Какъв беше на вид, на ръст?

Квасников. Ръст? Два пъти по-висок от мен.

Чалканов (*към Балтова*). Тогава пардон, господин министри.

Балтов (*на Квасникова*). Но в какво го оскърби?

Квасников. Той му каза най-червиви думи. Ти си, каже, дивак! Ти си, каже, бухал; ти си, каже, ръждясала глава; ти си обесник...

Балтов. Кой каза това?

Квасников. Той го каза на оногова.

Чалканов. На мустакатия? Кажете мустакатият какво каза?

Квасников. Какво му каза? Нищо не му каза. Каза му серсем.

Драмков. Друго?

Квасников. Каза му муле, чапкънин, после му каза вагабонтин, и право имаше.

Чалканов *(на Драмкова)*. Хоров не ни обади подобно нещо.

Драмков *(на Квасникова)*. Друго, друго?

Квасников. Че какво друго? Изпъди го.

Драмков *(на Чалканова)*. Хоров не ни обади това?

Чалканов *(на Квасникова)*. Не каза ли му да иде да оре?

Квасников. Каза му, това най-напред му каза.

Драмков и **Чалканов** *(живо)*. Истина?

Квасников. Че то докачение ли е? Баща му имал чифлик.

Драмков. Хоров е с диплом човек, господине.

Балтов *(усмихнато)*. Дядо Станчо, знайте, че в България най-опозорителното оскърбление е да кажеш някому да иде да работи. Такова петно се измива само с кръв.

Чалканов *(на Балтова)*. Вие не предполагате никакво самолюбие у хората?

Балтов. Господа, извинете. Вашата мисия е свършена. *(Кланя им се леко.)*

Секундантите излизат.

Явление 15

Горните без секундантите, после Разсилният.

Балтов *(на Квасникова)*. Каква каша забърка ти, дядо Станчо?

Квасников *(смее се)*. Какви митарства имах днес! Има да разправам на бабата... Тя нито й дохожда на ума колко страшно нещо е да бъдеш министър, макар на шега...

Балтов *(ослушва се)*. Каква е тая врява в антрето? *(Разсилният влиза отъясно.)*

Разсилният. Господин министре, като изпращах ония в портата, нахълтаха много хора още, не можах да ги спра.

Балтов. Ужас!

Квасников *(на Балтова)*. Роб ли си ти, джанъм? *(Разсилният подава Балтову писма.)*

Балтов (*преглежда писмата*). Пак препоръки! А Хоров иска да се представи. Проси извинение. Узнал грешката.

Квасников. Аз да се скрия тогава?

Балтов. Няма нужда. Не ще го приема. (*Гледа в едно писмо.*) А това писмо? Отвратително!

Баба Дона. Какво е, Никола?

Балтов. Един безделник, комуто многократно бях отказвал служба, ми пише, че той е отчаян човек и че до утре вечер, ако не го направя чиновник, ще убие и мене, и себе си! Такива заплашвания получавам вече няколко... Гнусота! (*Разхожда се намръщен.*)

Квасников (*ниско*). Не, не ставам министър! Аз на шега станах и такива страхове имах. Аз да си вървя вече, приближава часът за железницата. (*Подава ръка на баба Дона.*)

Баба Дона (*става*). Много здраве носи на булката и децата.

Балтов (*натъртено*). Дядо Станчо, дай ръката! (*Хваща на Квасникова ръката.*) Благодаря ти сърдечно: от стотина души гости днес ти беше едничкият гост, който не дойде за служба. (*Стиска му енергически ръката.*)

Квасников. Ба, аз за любов дойдох... (*Вади кърпа уж да се секне.*)

Балтов. Имаш ли портрет? Дай ми един.

Квасников. Има у дома.

Балтов (*на Квасников*). Прати ми.

Квасников. Да ти пратя, ама не е за пред хората. Нашите фотографии все гледат да разхубавят човека, па не излезе нищо. Вадих се преди три години, па фотографинът така ми въртя главата, така ме кара да се муся и пуля, така ме мандрагосва, щото, кога излязох на кадрo, никой не ме позна! Всички рекоха: Това е Бисмарк! Други пък рекоха: Яко разбойникът! Па защо ти беше?

Балтов. Да си го окача тука, да си спомням всякога, че ти си едничкият, който направи изключение и ми дойде в къщата безкористно... (*Стиска му пак ръката.*)

Квасников. Ба, няма защо... (*Уж се секне.*) Николчо, щях да забравя: една думица...

Балтов. Кажи.

Квасников. Я вземи една бележчица.

Балтов. Каква бележчица?

Квасников. Абе работица за наш Пенча.

Балтов. Каква?

Квасников. Има сега място при Харманлийската пощенска станция.

Балтов. Че там има ли работа като за него?

Квасников. Има, има: сортировщик.

Балтов *(възмутено)*. И ти ли, дядо Станчо? За какво си го учил?

Квасников. Абе лека работа иска...

Балтов *(сърдито)*. Учил си го занаятчия, а го правиш пощаджия!

Квасников. Ех, ние ли ще оправим българйята? Назначи го де!

Баба Дона *(усмихнато)*. Хай, Станчо е наш!

Балтов *(гледа го няколко време строго)*. Как да ти откажа! *(Сяда при масата и записва.)*

Квасников *(наднича през рамото му)*. Чакай, Пенча не го пиши „Квасников“. Пиши го „Дворянски“.

Балтов *(учуден)*. Дворянски? От де до де?

Квасников. Така се прекръстил магарският син: да стане благороден. *(Аничка се смее.)* Сега е на мода. На Ивана Крастата синът се е прекръстил „Белоорловски“, като руски генерал! Отказал се е от търговското име на баща си!

Балтов *(смее се)*. Писах. *(Става.)*

Квасников *(усмихнато)*. Още едничко, Николаке!

Балтов. Още ли? Аз мислех, че идеш само да видиш София.

Квасников. Запиши, запиши. Чуждите са чужди, а нам не отказвай.

Балтов. За кого искаш служба още?

Квасников. За наш Кръстя, че е празен.

Балтов. Нали Кръстьо е кундураджия?... Дядо Станчо, де останаха твоите принципи?

Квасников. Окачих ги на пирона... Абе не ще кундураджия, иска кондуктор.

Балтов. Той няма нужната подготовка!

Квасников. Има, има. От естеството си обича железницата: щом чуе свирката, припка да гледа. *(Аничка се смее.)* Кръстьо е и учен: свършил е трети клас.

Балтов *(мисли)*. По-добре тогава основен учител?

Квасников. Не ща, мразя даскалите... В черква не ходят, на стар човек чест не правят, Исуса Христа не припознават... Направи го кондуктор.

Балтов. Но той няма ценз?

Квасников. Какво е това ценз?

Балтов. Няма условията, предвидени от закона, за получаване такава държавна служба.

Квасников. Ценз ли няма? А когато на изборите докара петстотин души селяни с гайда, та спечелихме избора?... От тия условия какви по-големи?

Балтов *(търка си челото; усмихнато)*. Хай тогава — пристав, тая служба по̀ отговаря на дарбите му. Какво да те правя? Днешният ти поменик беше много красноречив. *(Записва.)*

Квасников *(чака малко)*. Николчо, свърши ли?

Балтов. Свърших и рекох: амин. *(Става.)*

Квасников. Недей амин още. *(Към баба Дона.)* Како Доне, ти помниш ли Ивана Крушата? Бог да го прости, има син Чону, сетен сиромаш, с деца... Гладуват... Да ти разкажа тежкия им живот, ще да заплачеш, каквато си милостива. *(На Балтова.)* Николчо, я го назначи стражар в Харманлий: има място. Той е и от партията.

Балтов *(муси се)*. Какъв занаят има?

Квасников. Дюлгерин беше.

Балтов. Да си гледа дюлгерството.

Квасников. Врекох му се, не ми отказвай.

Балтов. Одеве за свои — разбирам; сега за чужд?

Квасников. Не е дотам чужд: зълвата на неговия дядо е била стрина на лелята на баба ти.

Балтов (*усмихнат*). На едно слънце се пекли!

Квасников. Па е и от нашите. Не се смей. Ако не щеш, аз ще остана тук, ти иди на Харманлий да ги гледаш и да им береш милостите. (*Прави знак на баба Дона и тя да моли.*)

Баба Дона. И аз моля, Никола; баща му на Чона ни направи оджака, бог да го прости!

Балтов. Хай и то да бъде. (*Записва, па зачита някакво писмо.*)

Квасников (*ниско*). Сега барем ще си прибера борча от тоя харсъзин, инак нямаше как да си взема парите. Ще му взема пълномощно аз да приимам платката му. Той да я вземе, ще я изпие, кучият син... Толкова зор видях зарад него, изкарах го и роднина!... Защо не станях представител! Щях да ударя хубави печалби... Нашият депутат, като отива да моли за някого, прави условие: „Първите шест месечини мои, останалите твои!...“ Къща направи!

Балтов. Хайде и Чону дюлгерът стана чиновник! (*Пак чете.*)

Квасников (*извъръща се настрана; ниско*). Сега кой беше? (*Изважда къс хартия и го гледа.*) Е, още осем души!... Досрамя ме. Никола ме коли със своите погледи. Хай само онова... (*Към Балтова.*) Николачко, у нас завчера умря Курканов. **Балтов.** Какъв бе той?

Квасников. Началник на митницата в Харманлий. Мястото му остана празно.

Балтов. Не се бой, сто души чакат.

Квасников (*уж се секне*). Николачко, я си забележи.

Балтов (*намръщено*). Как? Пак?

Квасников (*ухилено*). Не се мръщи де! Дойдоха ли дренките, идат и седенките.

Балтов (*сърдито*). Ти цяло Харманлий искаш да назнача!

Квасников. Не! Само одного, последния!. **Балтов.** Това е цял разврат! Не ми пращай портрета си!

Квасников. И тая молбица, Николаке!

Балтов. Дядо Станчо! Ти ме съвсем разочарова!

Квасников. Де, ангелче! *(Тука го нежно по рамото. Прави знак на баба Дона.)*

Баба Дона. Никола, и аз моля. За мой хатър...

Балтов. Кого? Той способен ли е за тая работа?

Квасников. Роден е за нея. Все с пари е играл. В турско време е бил капзамалин три години и все е давал чиста сметка. И не е голобрадо хлапе, да кажеш, че ще разпилей царските пари по комар и по шантани. *(Прави знак на Аничка.)*

Аничка *(усмихната на баща си)*. И аз моля, назначи го, и вярвам, че няма да се посрамя тоя път, макар да си не познавам протежето.

Балтов *(намусено)*. И троица ме давите! *(Към Квасникова.)* Кажете кога.

Квасников. Седни.

Балтов *(сяда)*. Кого?

Квасников *(кашля се)*. Пиши, пиши, Николачинце.

Балтов *(нетърпеливо)*. Кого да пиша?

Квасников *(тайнствено)*. Станчо Квасников!

Балтов *(скоква възмутен с разгърнати ръце. Влиза Стоянка)*.

Явление 16

Горните и Стоянка.

Стоянка. Господарю, на двора още хора... Минали през разпраната дъска на задния стобор... И пред портата стоят други. И на улицата е пълно.

Балтов *(поглежда из прозореца)*. Наводнение! Потоп! Ужас!

Квасников *(вика из прозореца)*. Вървете работете бе, само служби ли искате?

Срамота! *(Издрънква телефонът.)*

Балтов *(отива при апарата, завъртява и пита)*. Ало? Кой е там? *(Слуша.)* Тук министър Балтов! *(Слуша пак няколко секунди.)* Прекрасно! Съгласен. *(Слуша пак*

няколко време.) Ръкоплещя. Поне аз няма защо да скърбя. Поздравявам себе си. Сбогом! (Завъртва апарата и иде насам весел.) Слава тебе, господи!

Квасников. Че какво се разговаряш там със стената?

Балтов *(на Разсилния).* Повикай ги всичките да влязат. *(Излиза отляво.)*

Разсилният *(гледа към вратата отдясно).* Влезте, ама един по един.

Влизат поред, като се покланят: Боздугански, Илия, Какавидов, последван от една трудна жена и шест деца, които сам нарежда отпред; Терзийска, която хвърля гневен поглед на Боздугански, па гледа на противоположна страна; десетина други граждани; двама шопи; две млади госпожи; Хоров: той се промъква напред и се кланя ниско и приветливо на Аничка, която му обръща гърба си презрително. При вида му Квасников, който през това време приказва тихо с баба Дона, избягва и се затуля зад просителите. На вратата се трупат още лица. Една минута владее мълчание на сцената.

Балтов *(влиза, към присъстващите).* Господа! Да ви обадя една благополучна новина: отървахте се от мене и аз от вас! Министерството падна!

Завеса.

Край